

Roofvogels in de duinstreek tussen Wijk aan Zee en Camperduin in 1995

Henk Levering en Dook Vlugt

In 1994 is, na een oproep van Werkgroep Roofvogels Nederland (WRN), een werkgroep ontstaan die zich met de roofvogels in de duinstreek tussen Wijk aan Zee en Camperduin bezighoudt. Het gaat hier met name om de broedvogels. De groep bestaat uit leden van Vogelwerkgroep Castricum (Harry Beentjes, Gerald Corbett, Huub Huneke, Frans ten Kleij, Henk Levering, Henk Schoonenberg, Johan Terlingen, Peter Zwitter) en van IVN Bergen en Vogelwerkgroep Alkmaar e.o. (Bart Bos, Steef Geel, Jacos Jes, Luc Knijnsberg, Maurice Knijnsberg, Arie Tamis, Dook Vlugt). De werkgroep heeft zich de volgende doelen gesteld:

- Het volgen van het aantal broedparen van Havik *Accipiter gentilis*, Sperwer *Accipiter nisus*, Buizerd *Buteo buteo*, Wespandief *Pernis apivorus*, Torenvalk *Falco tinnunculus* en Boomvalk *Falco subbuteo* in het hieronder beschreven gebied.
- Het verzamelen van zoveel mogelijk broedgegevens zoals: broedsucces, broedpaarsamenstelling (wisseling van partners etc.).
- Inzicht krijgen in de voedselselectie van met name Havik en Sperwer.
- Het signaleren van roofvogelvervolg.

Gebiedsbeschrijving

Het onderzoeksgebied omvat het Noord-Hollands Duinreservaat (NHD) en Duin Schoorl. Deze gebieden worden respectievelijk beheerd door het Provinciaal Waterleidingbedrijf Noord-Holland (PWN) en Staatsbosbeheer. Tezamen vormen ze de duinstreek tussen Wijk aan Zee en Camperduin. Het onderzoeksgebied is in totaal 7064 ha groot (NHD 5301 ha, Duin Schoorl 1763 ha). Zie tabel 1 voor een nadere detaillering.

Tabel 1. Oppervlakte van de deelgebieden in hectares. *Surveyed area (ha) per region per habitat type.*

Gebied <i>Name</i>	Totaal <i>Total</i>	Naaldbos <i>Coniferous</i>	Loofbos <i>Deciduous</i>	% Bos <i>% Woodland</i>	Grenzen <i>Boundaries</i>
Heemskerk	1035	174	216	38	Wijk a/Z- Hoofdweg
Castricum	1058	106	275	36	Hoofdweg - Zeeweg
Bakkum-Egmond	1553	229	139	24	Zeeweg - Egmond a/Z
Bergen	1655	164	274	26	Egmond a/Z - grens Bergen/Schoorl
Schoorl	1763	832	124	54	tot Camperduin
Totaal/ <i>Total</i>	7064	1505	1028	36	Wijk a/Z - Camperduin

Werkwijze

In Wijk aan Zee - Egmond aan Zee werden vanaf november 1994 de gebieden onderzocht op oude roofvogelnesten (ongeveer 1 ochtend per week). Vanaf maart t/m juli werd de frequentie opgevoerd tot ongeveer 2 ochtenden per week. Door omstandigheden is het gebied bij Castricum aanzienlijk minder vaak bezocht. In principe werd niet bij nesten geklommen, maar een aantal keer is dit wel gedaan om (snel) relevante gegevens te

verzamelen. Wanneer er geen nest werd gevonden, werd besloten tot een territorium op grond van de SOVON-criteria. Gevonden prooiresten werden geregistreerd en verzameld. In Egmond aan Zee tot Camperduin is door middel van het zoeken naar nesten het overgrote deel van het gebied onderzocht. Daarnaast is gericht gezocht n.a.v. baltsende vogels. Over het hele broedseizoen werden gegevens verzameld. Bij nesten werd gezocht naar ruipennen en prooiresten. Na het uitvliegen van de jongen werd het onderzoek afgerond. Zeker één stuk, het zuidoostelijk deel van Schoorl, bleek te groot voor één persoon. Bijkomend probleem was dat er niet of nauwelijks over het bos kon worden uitgekeken. Mogelijk zijn daardoor territoria niet opgemerkt.

Resultaten

De resultaten van 1995 staan vermeld in tabel 2, een vergelijking met eerdere inventarisaties is weergegeven in tabel 3.

Tabel 2. Aantal territoria en broedsucces van roofvogels per deelgebied in 1995. *Number of territories and breeding success of raptors breeding in the dunes between Wijk aan Zee and Camperduin in 1995.*

T = aantal territoria/number of territories, N = aantal gevonden nesten/number of nests found, S = aantal succesvolle nesten/number of successful nests.

Gebied Sub-region	Wespendief <i>P. apivorus</i>			Havik <i>A. gentilis</i>			Sperwer <i>A. nisus</i>			Buizerd <i>B. buteo</i>			Torenvalk <i>F. tinnunculus</i>			Boomvalk <i>F. subbuteo</i>		
	T	N	S	T	N	S	T	N	S	T	N	S	T	N	S	T	N	S
Heemskerk	0	0	0	3	2	2	5	5	5	3	2	2	1	1	1	2	1	1
Castricum	0	0	0	0	0	0	5	3	3	2	0	0	0	0	0	1	0	0
Bakkum-Egmond	2	1	1	3	3	3	5	1	1	8	5	5	0	0	0	2	2	2
Bergen	1	0	0	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	0
Schoorl	0	0	0	4	4	4	3	1	1	1	1	1	0	0	0	2	1	0
Totaal/Total	3	1	1	12	11	10	20	12	12	16	10	10	3	3	3	8	5	3

Tabel 3. Aantalsverloop van broedende roofvogels in het onderzoeksgebied vanaf 1982. Bronnen: Reijnders *et al.* 1982, Reijnders 1988, Veenstra 1994 en Vogel 1994. *Trends of breeding raptors in several sub-regions in the dunes between Wijk aan Zee and Camperduin in 1995.*

Gebied Sub-region	Wespendief <i>P. apivorus</i>				Havik <i>A. gentilis</i>				Sperwer <i>A. nisus</i>			
	1982	1988	1993	1995	1982	1988	1993	1995	1982	1988	1993	1995
Wijk aan Zee-Egmond	0	0	1	2	0	0	3	6	2	7	11	15
Bergen	0	0	0	1	0	0	2	2	0	2	5	2
Schoorl	?	?	0	0	?	?	4	4	?	?	6	3
	Buizerd <i>B. buteo</i>				Torenvalk <i>F. tinnunculus</i>				Boomvalk <i>F. subbuteo</i>			
	1982	1988	1993	1995	1982	1988	1993	1995	1982	1988	1993	1995
Wijk aan Zee-Egmond	0	2	11	13	5	5	10	1	8	9	10	5
Bergen	0	1	4	2	3	2	1	2	1	2	3	1
Schoorl	?	?	0	1	?	?	1	0	?	?	5	2

Wespendief *Pernis apivorus*

Na aanwijzingen van broeden in 1993 en 1994, waren we er sterk op gebrand dit jaar definitief bewijs van een broedgeval te verkrijgen. Uiteindelijk is dat gelukt. Hoe geheimzinnig Wespendieven kunnen zijn, bleek ook hier. Het bewuste nest was tijdens de winterrondes ontdekt. Pas eind mei werd activiteit waargenomen, waarbij eerst werd verondersteld dat het om een late Buizerd ging. Een vijftal achtereenvolgende bezoeken leverde echter niet veel op, behalve dat er vers loof op het nest lag. Pas toen half juli door Dick en André Dekker Wespendieven werden gezien in het bos, rees het vermoeden dat het om een wespendiefnest ging. Dit werd spoedig bevestigd, en het NHD had zijn eerste zekere broedgeval, resulterend in een uitgevlogen jong.

Ook bij de Grote Driehoek werden in de maand juli veel waarnemingen van Wespendieven gedaan. Er werd echter geen nest gevonden. De waarneming van een paartje Wespendief met jong overvliegend op 28 juli vond gelijktijdig plaats met waarnemingen op het nest bij Bakkum.

In Schoorl was de sterkste aanwijzing voor een broedgeval een waarneming van een adult met juveniel op 20 augustus. Op grond van meerdere waarnemingen rond Bergen is besloten tot een territorium. De bekendheid van een aantal onderzoekers met de Wespendief is echter niet groot, zodat mogelijk iets gemist is.

Als prooi werden alleen raten van wespen aangetroffen (op het nest).

Havik *Accipiter gentilis*

Een vergelijking met 1993 toont een vrij sterke toename (van 9 naar 13 territoria). In Schoorl en Bergen bleef het aantal gelijk, in het stuk Wijk aan Zee - Egmond aan Zee verduubelde de populatie. De afstand tussen havikshorsten is soms klein. Tweemaal was de afstand slecht 750 meter.

In één territorium werd geen nest gevonden. Eén nest bleek na een aantal weken broeden verlaten te zijn. Er werden geen eieren op het nest aangetroffen. Hoewel dit een volledig natuurlijke oorzaak kan hebben, zullen we toch opletten, want ook boze opzet is niet uit te sluiten.

Een ander nest bleek op 12 juni uit de boom te zijn gevallen. Het weekend ervoor had het veel geregend en gestormd. In combinatie met 3 behoorlijk grote jongen is dit waarschijnlijk teveel geweest. Eén jong werd aangevreten teruggevonden. Zeker één en waarschijnlijk twee jongen overleefden het voorval.

Vermeldenswaard is dat een Buizerd, die in 1994 een sperwernest had overgenomen, nu zelf werd verjaagd door een Havik. Uiteindelijk zijn er 1 of 2 haviksjongen uitgevlogen. Er werden veel prooien gevonden waarvan de hoofdmoot werd gevormd door post- en houtduif. In het natte voorjaar werden ook veel wilde eenden aangetroffen. Verder pakt de Havik regelmatig Vlaamse Gaaien en Eksters. In het zuidelijke deel blijken ook Sperwers op het menu te staan. Verder werden in het gebied Schoorl/Bergen opvallend veel postduifringen gevonden (meest eerstejaars vogels), ten zuiden van Egmond slechts een enkele.

Sperwer *A. nisus*

In Bergen en Schoorl werden aanzienlijk minder territoria vastgesteld dan in 1993 (resp. van 5 naar 2 en van 6 naar 2 territoria). Tussen Egmond aan Zee en Wijk aan Zee nam het aantal iets toe van 11 naar 15. Juist bij Heemskerk werden drie adulte Sperwers als

prooi'rest van Havik gevonden. In Bergen werd een jonge vogel van het nest gepakt door een Havik. Het is niet uitgesloten dat de afname van Sperwer met de toename van Havik te maken heeft. De verschillen zijn echter gering en er kan geen duidelijke uitspraak worden gedaan op grond van de resultaten. Vrijwel alle nesten werden in sparren of lariksen gevonden.

De gevonden prooien betroffen meestal kleinere zangvogels. Er werden echter ook wat grotere prooien gevonden als Houtduif en Vlaamse gaai. Verder is het aantal van 6 Grote Bonte Spechten opvallend.

Buizerd *Buteo buteo*

In vergelijking met 1993 lijkt de Buizerd redelijk stabiel. Veenstra (1994) merkt op dat de kolonisatie waarschijnlijk vanuit het zuiden plaatsvindt. Als prooi werd voornamelijk konijn gevonden. Hoewel konijn waarschijnlijk de belangrijkste prooi is, is het aannemelijk dat het menu uitgebreider is. Mogelijk is een aantal van de door ons gevonden prooien ten onrechte aan Havik toegeschreven.

Boomvalk *Falco subbuteo*

De Boomvalk wordt al langere tijd door Huub Huneke, André Dekker en Dick Dekker geïnventariseerd. De ervaring is dat de aantallen van jaar tot jaar kunnen schommelen. Het is daarom moeilijk om trends te kunnen vaststellen. 1995 was een minder goed jaar met slechts 8 territoria tussen Wijk aan Zee en Camperduin (10 minder dan in 1993). Dit jaar is voor het eerst duidelijk predatie door Havik vastgesteld: 1 pas uitgevlogen jong en mogelijk ook predatie op het nest.

Torenvalk *F. tinnunculus*

Tussen Wijk aan Zee en Egmond aan Zee werd slechts één nest binnen het NHD gevonden. Het is niet uitgesloten dat er iets te weinig aandacht aan deze soort is besteed. Wel konden in het buitenduin enkele jachtterritoria worden vastgesteld. Waarschijnlijk gaat het hier om vogels die in een nestkast in de polder of bollenvelden broeden. Ten noorden van Egmond broedden twee paar in nestkasten, waarvan de jongen zijn uitgevlogen.

Verstoring/vervolgging

Dit is niet expliciet aangetoond. Eén broedsel van Havik is onder verdachte omstandigheden afgebroken. Na een maand broeden werd het nest opeens verlaten, wel bleven de vogels in de buurt. In het nest was niets te zien dat uitsluitsel kon geven waarom het broedsel mislukt was.

Conclusies

De resultaten van de eerste roofvogelinventarisatie zijn over het algemeen bevredigend. Vooral het gevonden nest van de Wespandief was een hoogtepunt. De inventariseerders hebben veel geleerd en kunnen hier het volgend jaar gebruik van maken. Belangrijkste minpunt was het tegenvallende resultaat van het gebied Castricum. Voor volgend jaar zijn de volgende veranderingen gewenst:

- De mogelijkheid om indien nodig naar een nest te kunnen klimmen. Dit levert in korte tijd belangrijke informatie op.

- Meer mensen. Het gebied is duidelijk te groot voor de huidige groep. Er zijn reeds een paar extra krachten gevonden.
- Meer aandacht voor prooikeuze van Havik en Sperwer (indien voldoende mensen).

Dankwoord

De volgende personen worden bedankt voor hun medewerking: F. Nieuwenhuizen en C. Ooyevaar (SBB); R. Slings, L. Terlouw, S. Liefing, J. Ory, F. van den Bosch, B. Hopman, J. van Mourik, B. Venema, K. Duin, B. Smit, E. Koet, Th. Aardenburg (PWN); A. Dekker, D. Dekker, B. Veenstra, P. Zumkehr. Ook wordt de Roofvogel Werkgroep Nederland bedankt voor hun steun en hulp bij het opzetten van dit onderzoek. De PWN en Staatsbosbeheer worden bedankt voor hun medewerking en de verleende vergunningen. Tenslotte wordt iedereen bedankt die door tips en waarnemingen hebben bijgedragen tot een geslaagde eerste roofvogelinventarisatie van het Noord-Hollands duingebied.

Summary: Breeding raptors in the dunes between Wijk aan Zee and Camperduin in 1995

Systematic raptor surveys were carried out in the dunes of the western Netherlands in 1995, covering 7064 ha (36% afforested) between the villages of Wijk aan Zee and Camperduin. Numbers and breeding success of Honey Buzzard, Goshawk, Sparrowhawk, Common Buzzard, Kestrel and Hobby were established (Table 1), as well as trends during (intermittently censused) 1982-95 (Table 2). A successful nest of Honey Buzzard (1 fledgling) proved the presence of this species as a breeding bird in this part of The Netherlands. Goshawk and Common Buzzard nowadays have firmly established breeding populations in the western Netherlands. Both species colonized this region as late as the 1980s. The Hobby showed a clear decline; depredation of a fledgling, and probably of nestlings as well, by Goshawks was witnessed in 1995 for the first time. Human persecution of raptors was apparently absent; only a single Goshawk nest was deserted for unknown reasons.

Literatuur

- Reijnders R., Letschert J. & Levering H. 1982. Inventarisatie zeldzame broedvogels NHD 1982. PWN, Bloemendaal.
- Reijnders R.C.M.I. 1989. Inventarisatie minder algemene broedvogels van het Noordhollands Duinreservaat in 1988. PWN, Bloemendaal.
- Veenstra B. 1994. Broedvogelinventarisatie Noordhollands Duinreservaat 1993. PWN, Bloemendaal
- Vlugt D. 1994. Wespindieven in de zomer van 1994. De Kleine Alk 12: 78-83.
- Vogel R.L. 1994. Broedvogels Boswachterij Schoorl en Pettemerduinen, SOVON-rapport 1994/04. SOVON, Beek-Ubbergen.

Adressen:

Henk Levering, Prinses Beatrixstraat 38, 1901 CZ Castricum
Dook Vlugt, Nassaulaan 8, 1862 EJ Bergen

Tekening: Pieter de Haan